

Pracovní list č. 1 – Tradice české reformní pedagogiky

“Chceme děti učití ctnostem, ale nedáme jim jednati, nýbrž mluvíme k nim slova, chceme je učití pracovitosti, ale nedáme jim pracovati, nýbrž mluvíme k nim slova, chceme, aby poznaly řád a zákony zevnějšího světa, ale nedovolíme jim zevnější svět pozorovati, aby se zanítily silou mladistvé duše pro krásno a dobro a zavřeme je do čtyř školních zdí a mluvíme k nim opět slova.” Josef Úlehla pro Listy pedagogické (1899: 26)

Reformní pedagogická hnutí zdaleka nevznikala pouze v západoevropských zemích, ke kterým dnes máme tendenci vzhlízet a hledat u nich inspiraci a příklady dobré praxe. Naopak, snahy o reformu vzdělávání byly celosvětovým fenoménem, a i Česko samotné má bohatou historii reformní pedagogiky, na kterou dnes můžeme navázat. Podle některých autorů (Průcha 2001: 29) bylo dokonce **Československo v období 20. a 30. let 20. století jednou z nejprogressivnějších zemí, pokud jde o rozvíjení alternativního školství.**

Vzdělávací systém současné podoby se u nás začal utvářet po zavedení povinné školní docházky v roce 1774. Záměrem tehdejšího Rakousko-Uherského mocnářství bylo vychovávat *poslušné poddané* tak, aby se udržela celistvost a síla monarchie. Byl zde silný vliv tzv. herbartismu (podle pedagoga J. F. Herbarta), který se vyznačoval důrazem na učivo, učitele a jeho metodu, kázeň, poslušnost a přehlížením zájmu a potřeb žáků. (Václavík 1997)

Hnutí reformní pedagogiky, které toto pojetí vzdělávání chtělo změnit, se pak u nás začalo rozvíjet hlavně v meziválečném období. Vycházelo z kritiky vzdělávání, kde se opomíjela schopnost samostatné činnosti dětí a nerespektovaly se jejich individuální rozdíly. Volání po větší svobodě a laskavosti při vzdělávání vycházelo také z odkazu Jana Ámose Komenského. Velký vliv na reformní snahy v Československu měly také pedagogické pokusy L. N. Tolstého a teorie H. Spencera nebo J. J. Rousseaua.

V roce 1920 se uskutečnil **První sjezd československého učitelstva a přátel školy** pod záštitou tehdejšího prezidenta T. G. Masaryka. Účastníci se zde shodli na požadavku svobody dítěte i vyučujícího a jeho pedagogické činnosti. Sám Masaryk ve svém projevu zdůraznil důležitost rovného vztahu mezi dětmi a vyučujícími:

Učitel není jen učitelem, ale on je živým příkladem a příklad dělá více než mluvení. Učitel – to není jen „učit“, nýbrž „učit se“. A když dítě pochopí, a v tom spočívá pravdivost poměru dítěte k učiteli, že sám učitel směřuje stále k něčemu, že tu energii v hledání pravdy, kterou slovy vštěpuje, sám na sobě životem prokazuje – vykonává to, oč nám běží.” (Masaryk 1990 in Václavík 1997:124)

Vyučující usilující o proměnu vzdělávání si také z vlastní iniciativy v roce 1921 založili alternativní vysokou školu pro další vzdělávání - **Školu vysokých studií pedagogických.** (Průcha 2001: 29-30)

Reformní snahy se vyvíjely nejen díky nadšení jednotlivých vyučujících a inspiraci ze zahraničí, ale také díky rozsáhlým pedagogickým výzkumům. Vznikaly nejen pokusné reformní školy (viz tabulka), alternativní učebnice a metodické příručky, ale také výzkumné teoretické práce, jejichž autory byli čeští akademici a pedagogové:

Jednou z důležitých osobností reformní pedagogiky byl u nás **JOSEF ÚLEHLA**. V letech 1911–1918 se na české menšinové škole ve Vídni pokoušel o volnou a svobodnou výchovu. Zrušil učební plán a rozvrh hodin, místo toho zaváděl volné besedy s dětmi. Děti měly dle něj poznávat svět na základě vlastní zkušenosti a zážitku, nikoli zprostředkovaně. Kritizoval pasivitu žáků a volal po samostatnosti a samoučení. Název školy **Radovánky** vystihuje atmosféru výuky založené na pochopení a důvěře. (Jůva a Svobodová 1996: 77)

Další důležitou postavou reformního hnutí byl **VÁCLAV PŘÍHODA**, který stál v čele pražské sekce reformní pedagogiky. Ze zahraničí k nám přinášel inspiraci a nové poznatky o vývoji vzdělávání ve světě. Svou představu vzdělávání podrobně rozepsal v textu *Racionalizace školství*. Vypracoval návrh **jednotné, vnitřně diferencované školy**, která měla dát příležitost ke vzdělání všem dětem bez rozdílu. Podle schopností, zájmů a potřeb byli děti přeřazováni do různých větví. Na základě Příhodova návrhu se zřizovaly pokusné reformní školy v Praze, Humpolci nebo s podporou

Tomáše a Jana Bati ve Zlíně.

V čele brněnské sekce reformního hnutí stál profesor Masarykovy Univerzity v Brně **OTAKAR CHLUP**. Chlup byl propagátorem hnutí tzv. **Nových škol**, o kterých psal také do stejnojmenného časopisu. Ve svých textech a přednáškách upozorňoval na aktuální problémy a usiloval o reformu české školy – snažil se vytvořit koncepci vzdělávacího systému, který by kombinoval příklady dobré praxe z domova i ciziny. (Grecmanová et al. 2003: 125)

Realizované pokusy reformních škol a výchovných zařízení

Božena Hrejsová – Dětský domov Strážnice (1918 – 1930)

Hrejsová úzce spolupracovala s Josefem Úlehlou a působila s ním i na reformní škole ve Vídni. Sama později založila dětský domov ve Strážnici, kde uplatňovala reformní přístupy. „*Učitelství pro ni nebylo zaměstnání, ale poslání. Každé dítě dokonale znala, věděla všechno o jeho rodinných poměrech, v její třídě děti dobře situovaných rodičů pomáhaly svým potřebným spolužákům, dělily se s nimi o svačiny, braly si je na obědy, pomáhaly s ošacením.*“ (Dětský domov Strážnice 2020) Věnovala se především výtvarné výchově a svůj umělecky zaměřený školní pokus založila na přirozené zvědavosti dětí. V jednoduchých projektech se snažila o vytváření vztahu k rodnému kraji.

Eduard Štorch – Dětská farma, Praha (1926 – 1930)

Proč mají děti sedět v lavicích městské školy, když se mohou učit v přírodě? Po vzoru zahraničních škol v přírodě fungovala na vltavském ostrově v Praze-Libni *Dětská farma*, kterou založil Eduard Štorch, dnes známý spíše jako autor dobrodružných románů z pravěku. Cílem školy bylo v těsném kontaktu s přírodou upevňovat zdraví, rozvíjet dovednosti dětí, zvědavost a samostatnost a současně usměrňovat sociální chování žáků

Josef Bartoň - Brno-Husovice (1910 – 1925)

„*Domov lásky a radosti*“ - to je název dívčí školy, kde se výchova nesla v duchu hesla „blíž k dítěti“. Úkolem učitele bylo dobře děti poznat, aby věděl, jak jim v určité chvíli pomoci. „*Bez lásky, bez čistého příkladu, bez znalosti dětské duše nebude nikdo povoláným učitelem.*“ Školu Bartoň budoval jako zdroj jistoty, sebedůvěry a odvahy pro dcery chudých továrních dělníků, většinou ponechaných napospas ulici a vyčerpaných bídou.

Důležitou součástí školy byla také rodičovská rada – spoluprací s rodiči se Bartoň snažil ovlivňovat výchovu v obou směrech.

František Krch, Ladislav Havránek, Ladislav Švarc – Horní Krnsko (1919 – 1924)

„*Dům dětství*“ byl umělecky orientovanou internátní školou pro děti padlých legionářů. Zakladatelé usilovali o to, aby dětem nahradili domov i rodinu a rozvíjeli komplexně jejich osobnost. Cílem jejich promyšleného výchovatského programu bylo vést děti k poznání sebe sama a k pochopení světa, v němž žijí - přírody, prostředí i společnosti.

Anna Süssová – Brno (1910)

Založila pokusnou mateřskou školu, která podporovala rozumový vývoj na základě bezprostřední zkušenosti z tvořivé činnosti dětí. Kladla důraz na tělesný pohyb, cvičení smyslů, probouzení fantazie a výcvik praktických dovedností. Důležitý byl pro ni také citlivý rodinný vztah mezi dětmi a vyučujícími. (převzato ze: Svobodová 2009; Jůva a Svobodová 1996)

Vzhledem k válečným událostem a politickému vývoji po roce 1948 bylo svobodné fungování pokusných škol a rozvíjení reformních myšlenek přerušeno na více než 50 let. Z tehdejší odborné diskuze i realizovaných pokusů reformních škol vyplývá, že mnohé prvorepublikové otázky vůbec nezestály a klademe si je dnes znovu. Ostatně i v současnosti dochází k proměně vzdělávání častěji lokálně – vnitřní reformou konkrétních škol nebo vznikem nových - spíše než systémovou změnou shora.

Inspiraci a příklady dobré praxe ale nemusíme hledat jen v zahraničních reformních hnutích jako je Waldorfská, Montessoriovská nebo Daltonská škola. I naše vlastní bohatá historie reformní pedagogiky z meziválečného období nám může sloužit jako inspirace a opora při současném úsilí o proměnu vzdělávání a posilování demokratických principů na tuzemských školách.

LITERATURA

Grecmanová, Helena, Eva Urbanovská, and Petr Novotný. 2003. *Obecná pedagogika II.* Edukace. Olomouc: Hanex.

Dětský domov Strážnice [online]. *Historie Dětského domova Boženy Hrejsové ve Strážnici* [cit. 23.7.2020]. Dostupné z: <http://www.domuvek.cz/historie.html>

Jůva, Vladimír, and Jarmila Svobodová. 1996. *Alternativní Školy*. 2. dopl. vyd. Pedagogická Literatura. Brno: Paido.

Masaryk, Tomáš, Garrigue. 1990. *O škole a vzdělávání – výbor z díla*. Praha, SPN 1990. In Václavík, Vladimír. 1997. *Cesta Ke Svobodné Škole: Kapitoly Ze Srovnávací Pedagogiky*. 2. vyd., rozš. Hradec Králové: Líp.

Průcha, Jan. 2001. *Alternativní Školy A Inovace Ve Vzdělávání*. Pedagogická Praxe. Praha: Portál.

Svobodová, Jarmila. 2009. *Výběr z reformních i současných edukačních koncepcí. Zestručněný distanční materiál* [online]. Brno. [cit. 23.7.2020]. Dostupné z: https://katedry.ped.muni.cz/pedagogika/wpcontent/uploads/sites/17/2014/02/alter_ped.doc

Úlehla, Josef. 1899. *Listy pedagogické*. Praha: Dědictví Komenského.

Václavík, Vladimír. 1997. *Cesta Ke Svobodné Škole: Kapitoly Ze Srovnávací Pedagogiky*. 2. vyd., rozš. Hradec Králové: Líp.

Pracovní list č. 2 – Inkluze a distanční vzdělávání

Děti, jejichž vzdělání je kvůli distanční výuce ohroženo

V Česku je přes 130 tisíc dětí, které pro své vzdělávání potřebují speciální formu podpory. Online výuka již existující rozdíly mezi dětmi ještě prohlubuje a potřeba jejich podpory tak nabývá na síle. Pokud se online výuky a komunikace některé děti a rodiče nezúčastní, je pravděpodobné, že patří do jedné ze skupin dětí, které jsou distančním vzděláváním zranitelné:

Děti z chudých domácností bez počítače nebo připojení k internetu

Jak je podpořit?

- Alternativní forma komunikace může být prostřednictvím SMS nebo konzultací přes telefon. Rodiče si mohou vytisknuté úkoly bezkontaktně vyzvednout ve škole, je možné zaslat jim je poštou nebo vhodit do schránky (k učivu můžeme přidat drobnost pro povzbuzení)
- Některé sociální služby v místě bydliště dětí mohou poskytovat přístup na počítač a internet nebo vytisknou potřebné materiály (Člověk v tísni, Charita, domovy mládeže). Počítače přímo domů je možné získat skrze projekt <https://www.pocitacedetem.cz/>

Děti bez dostatečné podpory dospělých

Ne všichni dospělí mají dostatek času nebo schopností přejít do režimu, který je velmi blízký domácímu vzdělávání. Může se stát, že nemluví plynule česky, jejich úroveň vzdělání pro domácí vzdělávání nestačí nebo jsou si nejistí.

Jak je podpořit?

- nespoléhat se automaticky na to, že látku mohou dovysvětlit rodiče
- doporučit možnost online doučování od sociálních služeb v okolí (Člověk v Tísni, pro děti s odlišným mateřským jazykem např. META, SIMI, OPU, Centrum pro integraci cizinců)
- další tipy viz ČOSIV (<https://www.podporainkluze.cz/metody-a-postupy/>)

Děti se speciálními vzdělávacími potřebami

Jak je podpořit?

- asistenti/ky mohou jezdit pomáhat domů nebo na jiné smluvené místo
- upravení nároků dle dispozic dětí, podpořit je ve schopnosti obsluhy techniky a orientaci ve virtuálním prostředí
- intenzivnější komunikace s rodiči (telefon, sociální sítě)

Zpomalit je v pořádku. Všichni jsme v současné situaci pod velký tlakem a potřebujeme spíše vzájemnou podporu než další stres. Distanční vzdělávání je příležitostí, jak se může naše školství začít místo výkonu orientovat na rozvoj kompetencí. Žáci se mohou učit zodpovědnosti za vlastní vzdělávání, díky svobodě a možnosti volby se naučí efektivně pracovat s vlastním časem. Krizi můžeme využít i jako příležitost zkoušet neotřelé postupy výuky i způsoby hodnocení, které bychom se v běžném režimu obávali testovat.

Pozor na upozadění neakademických potřeb žáků i vyučujících

Víme, že mnohem snadněji se soustředíme na studium, pokud jsou uspokojeny naše základní potřeby – nemáme hlad a žízeň nebo nám není zima. Neméně důležitá je i **potřeba bezpečí**. Pokud je náš mozek ve stresovém režimu, soustředí se především na přežití a nepřijímá nové informace nebo si zapamatuje pouze izolovaná fakta po omezenou dobu. Současná pandemie v dětech i vyučujících může vyvolávat stres a úzkost a je tak důležité naplňovat při online komunikaci nejen potřebu vzdělávání, ale také naše potřeby bezpečí, klidu a vzájemné podpory.

- Můžeme si s dětmi někdy jenom tak povídat – o tom, jak se mají, co prožívají, povzbudit je a dát jim najevo, že nejsou sami. S klidnou hlavou a bez stresu nám půjde vše snadněji.
- Pokud máme podezření, že některé z dětí pochází nějakou traumatickou situací (projevy mohou být velmi podobné projevům ADHD), může nám pomoci příručka, kterou vydala ČOSIV **Jak pomoci dítěti, které prošlo nebo prochází traumatem?** <https://www.podporainkluze.cz/material/infografiky-trauma/>
- ČOSIV také vydala příručku **Až se sejdeme ve škole** – materiál pro mateřské, základní a střední školy k návratu dětí do škol po izolaci, spojené s pandemií onemocnění covid-19, který nás může podpořit v plynulém přechodu na prezenční vzdělávání <https://cosiv.cz/wp-content/uploads/2020/05/Az-se-sejdeme-ve-skole-krizovy-plan.pdf>
- Slyšeli jste o **Tří úrovňovém systému podpory chování PBIS?** Umožňuje školám reagovat na aktuální potřeby žáků v oblasti chování, wellbeingu a duševního zdraví, a tím vytvářet prostředí umožňující žákům dosahovat maximálního vzdělávacího potenciálu. Více o PBIS naleznete na www.pbiscr.cz

Kde je možné říct si o podporu?

Facebooková skupina Učitelé+ (sdílení příkladů dobré praxe, ale i strastí a problémů s distančním vzděláváním)

Podpora při komunikaci s rodiči s OMJ

- **Charita Česká republika**
- **Integrační centrum Praha** – přeložené informace pro rodiče o situaci, potřebě zůstat v kontaktu se školou i o přijímacích a maturitních zkouškách a zápisech na <https://www.inkluzivniskola.cz/>
- **Organizace pro pomoc uprchlíkům** – podpora rodičů dětí s OMJ ohledně aktuální situace, informace o možnostech učení dětí v domácích podmínkách, zprostředkování doučování od dobrovolníků
- **MOST PRO** – podpora rodičů dětí s OMJ, tlumočení, pomoc se zápisy do mateřských a základních škol, distribuce informací o aktuálním dění.

Volnočasové a další aktivity

- **Centrum pro integraci cizinců** – skupinové aktivity online formou (kurzy, kluby, jobkluby apod.) <http://www.cicpraha.org/cs/aktuality/754.html>
- **InBáze** – část aktivit komunitního centra a aktivity pro děti a mládež probíhají online, více v událostech na fb <https://www.facebook.com/InBaze/>

Psychosociální pomoc

- **Charita Česká republika** – krizové linky a duchovní podpora: <https://www.charita.cz/aktuality/zdomova/charita-nabizi-lidem-take-pomoc-pro-dusi/>
- **Diakonie** – bezplatná krizová linka 800 567 567 pro všechny, kdo na své obavy nechtějí být sami. · **Sdružení pro integraci a migraci** – po dobu karantény a omezení pohybu osob online psychosociální konzultace.

Nabídky pro pedagogy

- **META** – webinář pro pedagogy: Elektronické zdroje, materiály a tipy pro výuku žáků s OMJ (15/4/20). <https://www.inkluzivniskola.cz/seminare/elektronicke-zdroje-materialy-tipy-pro-vyuku-zaku-s-omj-1>
- **Tipy na výuku na dálku u dětí s OMJ** – <https://www.inkluzivniskola.cz/vyuka-na-dalku>
- <https://nadoslech.cz/> – skupinová podpůrná setkání v době koronaviru
- <https://www.delamcomuzu.cz/> – psychologická konzultace, supervize, debriefing po náročných situacích
- **Nevypuště duši** – duševní zdravotní péče pro učitele – <https://nevypustduzi.cz/program-pro-ucitele/>

DALŠÍ UŽITEČNÉ ODKAZY

Inkluzivní škola

<https://www.inkluzivniskola.cz>

ČOSIV - Česká odborná společnost pro inkluzivní vzdělávání

<https://cosiv.cz/cs/>

Katalog podpůrných opatření

<http://www.katalogpo.cz/>

Férová škola

<http://www.ferovaskola.cz>

Mají na to

<http://www.majinato.cz/>

IQ Roma servis – např. Program pro mladé

<http://www.iqrs.cz/promlade>

Člověk v tísní

<https://www.clouekvtisni.cz/codelame/vzdelavaci-program-varianty>

Eduin - Informační centrum o vzdělávání

<https://www.eduin.cz/tag/inkluzie>

Centra podpory v oblasti společného (inkluzivního) vzdělávání (NIDV)

<http://www.msmt.cz/s-inkluzi-pomahajirodicum-i-pedagogum-centra-podpory-nidv>

Inkluze v praxi

<http://www.inkluzevpraxi.cz/>

Inkluzivní škola

<http://www.inkluzivniskola.cz>

Rodiče za inkluzi

<http://www.rodicezainkluzi.cz/kdo-jsme>

Nová škola, o. p. s.

<http://www.novaskolaops.cz>

Pracovní list č. 3 – SPOLEČNÉ VZDĚLÁVÁNÍ

Jak ukazuje Strategie 2030+, důležitou součástí současného vzdělávání je rozvoj empatie a dovednost porozumění sobě i druhým, které jsou nutnou podmínkou schopnosti spolupráce. Tento pracovní list obsahuje aktivity, které jsou zaměřené na porozumění tomu, jak se různé typy znevýhodnění projevují v životě studujících. Vede studenty k zamyšlení ohledně toho, co znamená nerovnost v přístupu ke vzdělávání a k hlubšímu zamyšlení nad vztahem mezi znevýhodněním a nadáním.

CÍLE: Studující si na základě vlastní zkušenosti uvědomí, jaké je to žít s nějakým znevýhodněním nebo omezením ve společnosti, která není inkluzivní a tato znevýhodnění nereflktuje. U studujících je posílen pocit empatie vůči lidem se znevýhodněním, chápou potřebu principu inkluzivity a podpory. Studující chápou, co to znamená společenská nerovnost a nerovnost šancí a jak se v každodenním životě projevuje.

ČAS: 1 vyučovací hodina, 45 minut

CÍLOVÁ SKUPINA: 2. stupeň ZŠ a SŠ

POČET ZÚČASTNĚNÝCH: 9-30 žáků

POMŮCKY: Podle počtu skupin budete potřebovat počet následujících pomůcek: nůžky, bílý papír A3, hnědý papír A4, červený papír A4, různobarevné fixy, lepidlo

POSTUP: Rozdělte děti do nejméně 3 skupin o počtu nejméně 3 osob. Každé skupině dejte balíček s pomůckami (v některých balíčcích mohou chybět nůžky nebo fixy) a odpovídající instrukce (některé instrukce jsou psané v nedostupném jazyce nebo skupinu jinak znevýhodňují, viz příloha). Instrukce dejte skupinám přeložené napůl tak, aby je ještě nemohly číst.

Řekněte studujícím, že cílem téhle aktivity je, aby co nejrychleji sestavili projekt z materiálů a podle instrukcí, které dostali. Mají na to ale maximálně 10 min. Skupina, která bude nejrychlejší, v této aktivitě vyhrává. Dejte jim najevo, že sestavení projektu je pouze na nich a že jim po dobu, kdy poběží čas, nebudete nijak pomáhat a splnění úkolu je pouze na nich.

Zeptejte se jich, zda s takovými pravidly souhlasí a zda jim takto nastavená pravidla přijdou jako spravedlivá (pravděpodobně nebudou nic namítat a k tomuto jejich postoji na začátku je možné se vrátit během závěrečné diskuze).

Odstartujte začátek a skupiny mohou začít plnit úkol podle instrukcí a s materiály, které dostaly.

Skupina, která nemá žádná znevýhodnění, vyplní úkol během několika málo minut. Ostatní si budou stěžovat na svá znevýhodnění, dejte jim k tomu prostor, ale nereagujte. Můžete pocit nespravedlnosti u ostatních zdůraznit ještě tím, že budete skupinu, která vyhrála oceňovat a chválit: *“Vy jste byli tak rychlí, no to je úžasné! Zatleskejte nejlepší skupině.”*

TIP: V závislosti na věku studujících se dá limit na sestavení projektu prodloužit nebo zkrátit a stejně tak i projekt, který mají sestavit, se dá dle potřeby ztížit nebo usnadnit.

DISKUZE: Po skončení aktivitu diskutuje se studujícími, jaká pro ně aktivita byla, jak se během aktivity cítili, jak vnímali znevýhodnění svoje a znevýhodnění ostatních, jak různá znevýhodnění ovlivňovala to, jak byla která skupina rychlá s plněním úkolu.

Cílem závěrečné diskuze je, aby si studující uvědomili rozmanitost lidí ve společnosti, různá znevýhodnění a omezení, která jsou s touto rozmanitostí spojená a to, proč a jak je možné lidi s různými znevýhodněními do společnosti začleňovat a podporovat je.

OTÁZKY:

Jak jste se cítili během plnění úkolu? Jak myslíte, že se cítili ostatní?

Byla skupina, která vyhrála, automaticky ta nejlepší skupina? Proč ano, proč ne?

Pro skupinu, která vyhrála nebo úkol splnila: Proč jste nenabídli pomoc skupinám, které neměly stejné výhody jako vy?

Pro skupiny, které byly znevýhodněny: Proč jste si neřekli o pomoc?

Přineste obrázek (viz další strana) do kruhu nebo ho promítněte na tabuli a diskutujte o jeho obsahu.

OTÁZKY:

Co to znamená nerovnost šancí?

Jaká různá omezení nebo znevýhodnění mají lidé v reálném životě? Máte některá omezení, která nejsou společností dostatečně reflektována, vy sami? Jak se lidé s různými omezeními ve společnosti cítí? Jak se společnost, škola nebo třída může proměnit tak, aby lidi s různými speciálními potřebami podporovala a umožnila jim se kvalitněji začlenit do života společnosti/vzdělávání?

TIP: Při otázce “Jak můžeme podpořit lidi s různými znevýhodněními?”, brainstormujte nápady a nechte je studující psát na tabuli nebo doprostřed kruhu na velký papír. Ten si pak můžete pověsit ve třídě na zeď a vracet se k němu, když někdo bude potřebovat podporu.

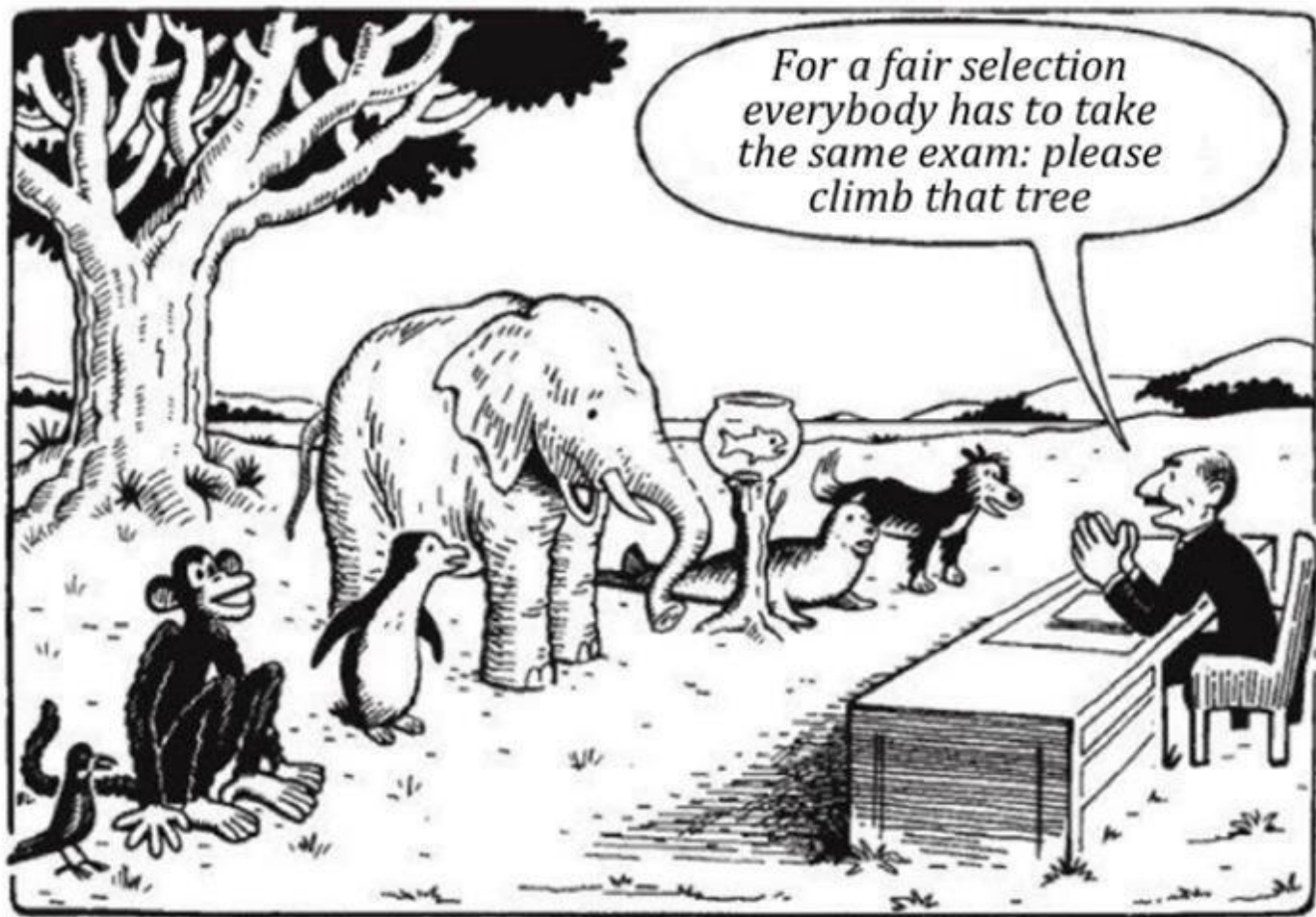
Mohou být některé vlastnosti, které jsou označovány jako “znevýhodnění” při pohledu z jiné perspektivy něčím obohacující – ať už pro konkrétního člověka nebo společnost?

DOPORUČENÍ: Snažte se klást otázky a diskuzi vést citlivým způsobem tak, abyste lidi s různými znevýhodněními (ať už sociálními nebo zdravotními) nestigmatizovali a neoslabovali. Život se znevýhodněním neznámá automaticky nějaký deficit, slabost nebo utrpení.

Můžete se podívat na jedno z videí Mel Bagss (1980 – 2020), nebinární osoby, která byla aktivistkou a zároveň měla diagnózu autismu. Ve svém devítiminutovém videu z roku 2007 *In My language (V mém jazyce)* popisuje svou vnitřní zkušenost a ukazuje bohatost a různorodost svého vnímání a způsobů komunikace a dává je tak do kontrastu s mainstreamových přístupem společnosti, která lidi s autismem často vnímá jako lidi s omezenou nebo žádnou schopností komunikace a vnímání.

<https://www.youtube.com/watch?app=desktop&v=JnylM1hI2jc&t=32s>

V podobném duchu funguje i advokační nezisková organizace *Autistic Self Advocay Network* provozovaná lidmi s diagnózou autismu pro lidi s autismem. Zasaduje se o zmocnění lidí s autismem a jejich začlenění do rozhodovacích procesů – zejména těch, které se jich osobně dotýkají.

Our Education System

“Everybody is a genius. But if you judge a fish by its ability to climb a tree, it will live its whole life believing that it is stupid.”

- Albert Einstein

VOLNÝ PŘEKLAD:

Bublina: Pro spravedlivé posouzení vašich schopností musí každý složit stejnou zkoušku: prosím, vyšplhejte na tento strom.

Citát: Každý je génius. Ale pokud budeš hodnotit rybu podle její schopnosti lézt na strom, prožije celý svůj život v domnění, že je neschopná. Albert Einstein

Příloha: RŮZNÉ INSTRUKCE PRO KAŽDOU SKUPINU

1. Skupina má všechny pomůcky, které potřebuje a nemá ani žádné jiné znevýhodnění

INSTRUKCE:

- 1) Najděte největší bílý papír.
- 2) Vystříhnete z hnědého papíru čtverec a nalepte ho na bílý papír jako budovu.
- 3) Vystříhnete z červeného papíru trojúhelník a nalepte ho na bílý papír jako střechu budovy.
- 4) Nad dům napište velkými tiskacími písmeny slovo ŠKOLA.
- 5) Nakreslete zelenou fixou okolo školy trávu.
- 6) Každý napište do budovy na hnědý papír své jméno.

2. Neznámý jazyk - Esperanto

INSTRUKCE:

- 1) Trovu la plej grandan blankan paperon.
- 2) Eltranĉu kvadraton per bruna papero kaj algluu ĝin sur blanka papero kiel konstruaĵo.
- 3) Tranĉu triangulon el ruĝa papero kaj algluu ĝin sur blanka papero kiel la tegmento de konstruaĵo.
- 4) Skribu la vorton LERNEJO majuskle super la domo.
- 5) Desegnu la herbon ĉirkaŭ la lernejo per verda signo.
- 6) Ĉiuj skribas sian nomon en la konstruaĵo sur brunan paperon.

3. Chybějící zdroje – skupině chybí nůžky nebo fixy

INSTRUKCE:

- 1) Najděte největší bílý papír.
- 2) Vystříhnete z hnědého papíru čtverec a nalepte ho na bílý papír jako budovu.
- 3) Vystříhnete z červeného papíru trojúhelník a nalepte ho na bílý papír jako střechu budovy.
- 4) Nad dům napište velkými tiskacími písmeny slovo ŠKOLA.
- 5) Nakreslete zelenou fixou okolo školy trávu.
- 6) Každý napište do budovy na hnědý papír své jméno.

4. Nikdo nevidí

INSTRUKCE:

Přečtěte si instrukce a než je začnete plnit, zavažte si všichni oči šátkem a mějte je zavázané po celou dobu plnění úkolu.

- 1) Najděte největší bílý papír.
- 2) Vystříhněte z hnědého papíru čtverec a nalepte ho na bílý papír jako budovu.
- 3) Vystříhněte z červeného papíru trojúhelník a nalepte ho na bílý papír jako střechu budovy.
- 4) Nad dům napište velkými tiskacími písmeny slovo ŠKOLA.
- 5) Nakreslete zelenou fixou okolo školy trávu.
- 6) Každý napište do budovy na hnědý papír své jméno.

5. Nikdo nemůže mluvit

INSTRUKCE:

Nikdo z vás nesmí během plnění úkolu mluvit.

- 1) Najděte největší bílý papír.
- 2) Vystříhněte z hnědého papíru čtverec a nalepte ho na bílý papír jako budovu.
- 3) Vystříhněte z červeného papíru trojúhelník a nalepte ho na bílý papír jako střechu budovy.
- 4) Nad dům napište velkými tiskacími písmeny slovo ŠKOLA.
- 5) Nakreslete zelenou fixou okolo školy trávu.
- 6) Každý napište do budovy na hnědý papír své jméno.

6. Členky a členové skupinu mohou používat pouze svou levou ruku

INSTRUKCE:

Během plnění úkolu můžete používat pouze svou levou ruku, pravou ruku mějte po celou dobu plnění úkolu za zády!

- 1) Najděte největší bílý papír.
- 2) Vystříhněte z hnědého papíru čtverec a nalepte ho na bílý papír jako budovu.
- 3) Vystříhněte z červeného papíru trojúhelník a nalepte ho na bílý papír jako střechu budovy.
- 4) Nad dům napište velkými tiskacími písmeny slovo ŠKOLA.
- 5) Nakreslete zelenou fixou okolo školy trávu.
- 6) Každý napište do budovy na hnědý papír své jméno.

Pracovní list č. 4 – Aktivity k tématu kontroverzní témata, dezinformace a hate speech

Tento pracovní list nabízí aktivity do výuky zaměřené na kritické porozumění tomu, jakým způsobem nám média předkládají informace a jakým způsobem probíhá naše emoční zpracování těchto informací, pokud se vůči němu kriticky nepostavíme. Aktivity mají napomoci studujícím v lepší orientaci, jakým způsobem se šíří a jak působí dezinformace. Má jim také pomoci se zorientovat v tom, která část mediálního prostoru je pouze v oblasti předsudků a která, už je za hranou zákona (tzv. hate speech) a patří do oblasti trestního práva.

NARATIVY

Součástí každé kultury i společnosti je vyprávění příběhů, kterým se člověk učí už od dětství. Zprvu prostřednictvím pohádek, posléze i dalších příběhů (například výkladem dějinných událostí ve škole, čtením novinového zpravodajství, četbou knih či návštěvou kulturních událostí, ale i sledováním televize, internetu), které o sobě daná kultura vypráví. Podle soudobých vědeckých poznatků, do sebe náš mozek vstřebává to, co mu příběhy sdělují, zcela nevědomě a na jejich základě si pak (také nevědomě) utváří představu o světě.

Slovem „narativ“ pak označujeme sdělení, které daný příběh předkládá. Narativ, který uvnitř příběhu vidíme je ovlivňován právě kulturou, z níž vycházíme, ale také našimi osobními zkušenostmi, našim genderem, naší aktuální náladou... Z toho důvodu, mohou dva různí vypravěči podat jeden příběh tak, že v něm zdůrazní rozdílný narativ. Případně i dva různí čtenáři, mohou v tom stejném příběhu vidět odlišný narativ. Pokud bychom si za příklad vzali známou pohádku O červené karkulce, tak jedni ji mohou číst jako příběh o matce, která zanedbala péči a pustila malou holčičku samotnou do nebezpečného lesa, a příběh tedy má být výstrahou neopatrným matkám, zatímco jiní jako příběh o vlkovi agresorovi, který napadl holčičku a babičku a pojednává o tom, že je potřeba zamezit řádění vlků v lesích, tak aby byly bezpečné i pro malé holčičky a jejich babičky.

Cvičení o narativech 1

Cíl aktivity: Cílem cvičení je ukázat, že myslíme v příbězích, které jsou podmíněné tím, v jakém prostředí/kultuře vyrůstáme. V narativech jasně víme, kde je dobro a kde je zlo, kdo jsou mi a oni. Aktivita poukazuje na to, že o pohádkových postavách máme všichni podobné představy. Tyto představy pak v běžném životě představují určité šablony, do nichž máme tendenci dosazovat aktéry „příběhů“, které se odehrávají kolem nás.

Průběh aktivity: Lektor ukazuje pohádkové postavy – účastníci si zapisují, jaké přívlastky, přídavná jména je k nim napadají. Tyto přívlastky pak k jednotlivým postavám čtou žáci nahlas (při on-line výuce mohou přívlastky psát do chatu a nahlas je pak přečte lektor) a lektor na přívlastcích ukazuje žákům, jak podobně či rozdílně o postavě uvažují. (Děti vyrůstající v odlišných kulturách budou o postavách s větší pravděpodobností uvažovat odlišně.)

Příklady:

- a) Princ – jaký je princ? (příklad obvyklých odpovědí: bojuje s drakem, chytrý, udatný, krásný)
- b) Honza
- c) Princezna
- d) Kouzelná babička
- e) Kocourkov

Ne vždy se dokážeme na narativu shodnout. Narativy jsou podmíněny nejen kulturním a sociálním prostředím, ve kterém jsme vyrůstaly, ale také zájmy, které sledujeme. Ten, kdo je v jedné verzi příběhu padouch, může být v jiné verzi hrdina. Můžeme se děti ptát, zda znají nějaké příklady takových postav (např. Robin Hood, pro chudé hrdina, pro vládce padouch).

Více o tom pak pojednává další aktivita (vhodná pro SŠ).

Cvičení o narativech 2

Cíl aktivity: Ukázat, jak lze jednu událost podat zcela rozdílným způsobem podle toho, jaký cíl vypravěč, v tomto případě novinář zastupující různým způsobem vyhraněná média, sleduje.

Průběh aktivity: Žáci se rozdělí do skupin představující různě zaměřená média

- a) Protiromsky a protimigračně zaměřené médium
- b) Bulvární médium
- c) Média zaměřená na problematiku Romů a národnostních minorit

Žáci se vžijí do role novinářů, kteří mají za úkol zpracovat událost, kterou jim předložíte tak, aby co nejlépe odpovídala profilu jejich médií. Ke zpracování je možné vybrat například událost z nedávné doby, s níž mají žáci osobní zkušenost (nebo alespoň vědí, že proběhla v médiích). Příklad témat událost: protiislámská demonstrace / událost kolem otevření mešity v nějakém evropském městě / události týkající se romské komunity / libovolná kauza týkající se imigrantů. K události pak žákům dodáte co nejvíce různorodého obrazového a textového materiálu, případně pustíte záběry z televize, a každá skupina má za úkol na dvojstranu téma zpracovat. Obrázky vystřihují a barevnými fixy piší krátké, úderné texty, které mají co nejlépe vystihnout postoj jejich média k události.

Když mají skupiny své články zpracované, prezentují je před celou třídou. Na závěr proběhne diskuze nad tím, jak dobře se jednotlivým skupinám podařilo vystihnout postoj jejich médií, v čem se jednotlivé narativy o události překrývají a v čem se naopak liší. Je dobré se také zamyslet, jakými prostředky se snažili studenti v roli zástupců médií o své „pravdě“ přesvědčit. Snažili se působit na emoce čtenářů? Nebo na podání co největšího počtu racionálních údajů o události? Téma je při diskusi možné rozvést do obecné roviny – čím nás ovlivňují média, co si dobře pamatujeme a proč?

KONSPIRAČNÍ TEORIE, DEZINFORMACE

Na úvod je dobré žákům představit základní znaky, kterými se projevují konspirační teorie a dezinformace:

- tajná moc, která ve skrytosti ovládá dění ve světě
- odhalení záměrně skrývaného tajemství
- za všechno můžou „ti druzí“, my (ti správní) x oni (ti druzí)
- poskytují jednoduché, smysl dávající vysvětlení
- podrobnosti, konkrétní místa a časy
- část ze sdělení je pravdivá
- používání složitých a odborných termínů
- odkaz na autoritu vědců
- může být v jazyce, kterému dotyčný nerozumí – nutnost spoléhat na titulky/dabing
- práce se silnými emocemi – ohrožení, nemoc, hnus, strach
- práce s „nedotknutelnými tématy“ – holocaust atd.

Cvičení ke kontroverzním tématům a dezinformacím 1

Během cvičení se studenti učí samostatně kriticky uvažovat o předloženém materiálu. Učí se hledat znaky, které je mohou dovést k rozpoznání dezinformací.

Provedte spolu se studenty analýzu následujícího videa:

<https://www.youtube.com/watch?v=-Lh5jDwy9XY>

Video vytvořila organizace Open society foundation se záměrem vyburcovat co nejvíc občanů České republiky k tomu, aby při nadcházejícím volbách šli volit. Posléze, ale video začalo „žít vlastním životem“ a začali ho šířit dezinformační skupiny s tím, že nám Evropská unie znemožnila mít moře. Původní dobrý záměr videa se tak posunul k matení lidí a k vytváření nepřátelství vůči Evropské unii

Základní otázky pro analýzu sdělení:

- KDO? Kdo je autorem nebo tvůrcem sdělení? Jaké informace lze o autorovi nebo tvůrci sdělení dohledat? Kdo má kontrolu nad vznikem a šířením sdělení?
- CO? Co je obsahem sdělení? Jaké názory a hodnoty jsou ve sdělení přítomny? Jsou ve sdělení uvedené zdroje? Jak se dají informace ověřit?
- KOMU? Jaké cílové skupině je sdělení určeno? Jakým způsobem se sdělení šíří? Jak může sdělení ovlivnit postoje, jednání či chování cílové skupiny.
- JAK? Jak se sdělení snaží upoutat pozornost? Jaký je jazyk a vizuální forma sdělení? Jaké emoce chce v příjemcích vyvolat a proč?
- PROČ? Proč bylo dané sdělení vytvořeno? Kdo má ze sdělení prospěch?

(podle: <https://www.jsns.cz/projekty/medialni-vzdelavani/bulletin-medialni-vzdelavani/analyza/hejt>)

Cvičení ke kontroverzním tématům a dezinformacím 2

Cvičení vede žáky k pochopení toho, kdo a proč šíří dezinformace, případně, že se šířitelem dezinformací může snadno stát každý z nás. Ukazuje, že princip šíření dezinformací je založený na emočním souznění se šířenou zprávou a nedostatečným kritickým vyhodnocením celku zprávu. Vede žáky k rozpoznání manipulací, které dezinformace využívají.

Každá skupina má svůj příklad reálně se šířící dezinformace. Nesnažte se ji vyvracet, rozporovat, zesměšňovat, ale snažte se pochopit její princip a lidi, kteří ji šíří. Dejte si 5 minut na přečtení, pak diskutujte společně ve skupinkách (v případě on-line výuky je možné použít breakout rooms) a za 20 minut představte v hlavní místnosti:

- Jaké mechanismy konspiračních teorií jsou použity?
- Jaké emoce vzbuzuje?
- Zkuste si představit člověka, který ji šíří. Dejte mu křestní jméno, bydliště, věk, profesi a zamyslete se nad tím, co tohoto člověka vede k tomu, že dezinformaci šíří a zároveň, co by mu mohlo v životě dělat radost a čeho se naopak obává.

(Zpracováno podle kapitoly „Using a Goal-Based & Audience-Centered Approach“ z knihy Rachel Brown „Defusing Hate Guide“)

Skupina 1

<https://bit.ly/3p0eXBZ>

Skupina 2

<https://eurozpravy.cz/domaci/spolecnost/162048-ceka-cestinu-revoluce-eu-chce-kvuli-zjednoduseni-zrusit-pismo-r-a-europoslankyne-dodava/>

Skupina 3

<https://bit.ly/2KB6sOW>

Skupina 4

<https://www.forum24.cz/jan-jandourek-jak-pry-vasik-havel-sedel-heydrichovi-na-kolenou>

Cvičení ke kontroverzním tématům a dezinformacím 3 - Tachometr předsudků

Žáci se učí rozlišovat zbarvení výroků na škále od bezproblémových, přes předsudečné až do kategorie spadající vyloženě pod trestný čin. Žáci mají za úkol najít, zda sdělení obsahuje prvky nenávistných projevů, generalizace, dehumanizace atd. Pokud aktivita probíhá naživo ve třídě, udělají se například na zemi značky a žáci přidávají na škále papírky. Nad každým výrokem následuje diskuze, protože každý je jinak citlivý k tomu, co už považuje za vážný předsudek, jasným mantinelem je ale hranice trestného činu.

Příklad výroků k posuzování (můžete také použít výroky, které nedávno proběhly na sociální síti, v bulvárně zaměřených médiích apod.):

Šla jsem jako malá po Smíchově a najednou mi romská holka vlepila takovou facku. To je jasný, že jsem od Čechů nic takového předtím nezažila.

No jo, na Smíchově bych se bála bydlet, tam je to nebezpečný, samej Cikán.

"Třída plná teroristů, tam by sednul ruční granát, rovnou střílet," "Ještě že jsou ze ZŠ Plynárenská. Řešení se přímo nabízí."

Islám utlačuje ženy, stačí si přečíst „Bez dcerky neodejdu...“

Tunisanka Yasmina: „Vzepřela jsem se vynucenému manželství...“

No jo, vy Židi, vy umíte s lidma manipulovat, podívejte se, kolik je židovských majitelů médií...

Konečně zkusili svoji vlastní medicínu. (po atentátu v mešitě v Christchurch)

Potom, co vystřelili tu redakci Charlie Hebdo, začala jsem se islámu bát.

Pracovní list č. 5 – PREVENCE NÁSILÍ A ŠIKANY

Šest základních pravidel pro zajištění bezpečí

Cílem pravidel je otevřenost, spontaneita, rozvoj třídního kolektivu. Pravidla musí být smysluplná, musí rezonovat s myslí učitele a třídou (nejen viset na nástěnce). Sami je musíme dodržovat.

- 1. Mluví jen jeden.**
- 2. Hlásíme se, předáváme si slovo.**
- 3. Nikdo nemá právo nikoho zesměšňovat nebo ponižovat.**
- 4. Nešeptáme.**
- 5. Nasloucháme.**
- 6. Právo STOP.**
- 7. (Mluvím sám za sebe, ne za ostatní.)**

Poznámka k pravidlu č. 4 – Pravidla si hlídáme. Při porušení neděláme, že to nevidíme. Lze reagovat například takto: „Šeptal jsi, já jsem tě viděl a slyšel.“ Žák je postaven před férovou kapitulaci: „Ano.“

Poznámka k pravidlu č. 6 – Mohu zastavit situaci, když mi to bude nepříjemné. Výjimkou je doptávání se na obsah sdělení při šeptání.

FILOZOFIE MÉHO HŘIŠTĚ – Když vstoupíte do třídy, jdete do hřiště, kde to není fér (učitel je na to sám proti celé třídě). Je dobré si hřiště pojmenovat: „MOJE HŘIŠTĚ JE MŮJ KLID“. Když to nejde, pojmenovat nahlas, co se děje např.: „Mám pocit, že mě chcete vytočit.“

Na třídnické hodině můžeme o pravidlech debatovat a společně je stanovovat: Jaká pravidla bychom potřebovali? Komu bychom je přáli?

RESPEKTOVÁNÍ PRAVIDEL JE VÝRAZEM ÚCTY K DRUHÝM I K SOBĚ.

TYPOLOGIE DĚTSKÝCH AGRESORŮ (Martínek, 2009)

AGRESOR HRUBÝ, FYZICKÝ

Agrese: Zjevná, fyzická. Používá k týrání své oběti fyzické převahy a síly.

Projevy: Agresivní jak na vrstevníky, tak na dospělé/učitele.

Intelekt: Spíše v pásmu lehké subnormy.

Rodina: Ve většině případů zažívá agresor doma od svých rodičů podobné chování – bývá necitelně a tvrdě trestán.

AGRESOR SRANDISTA

Agrese: skrytá, fyzická. Je u učitelů často oblíbený, tváří se jako klaun třídy, která se ale bojí, že se stane terčem jeho vtipů.

Projevy: Vtipný vůči dospělým/učitelům. Nepřipouští si žádnou zodpovědnost za týrání a často je provázeno žerty.

Intelekt: Spíše v pásmu lehké nadnormy.

Rodina: V rodině většinou velice tvrdá výchova a kontrola.

AGRESOR JEMNÝ, KULTIVOVANÝ

Agrese: Skrytá, nefyzická z jeho strany. Chová se k dospělým a především k učitelům velice slušně, je ochoten jim kdykoliv pomoci. Oběti sám neublíží, ale má své pomahače plnící jeho příkazy.

Projevy: Milý na dospělé/učitele, silně manipulující svými blízkými vrstevníky.

Intelekt: Spíše v pásmu lehké nadnormy.

Rodina: V rodině většinou velice tvrdá výchova a kontrola.

AGRESOR SPOUŠTĚJÍCÍ EKONOMICKOU ŠIKANU

Agrese: Skrytá, nefyzická. Vedoucí místo ve třídní hierarchii zastává vedoucí pozici díky ekonom. převaze.

Projevy: Poslouchá, ale je jemně pohrdlivý vůči dospělým/učitelům, silně manipulující svými blízkými vrstevníky skrze majetek, šikana na nejkvalitnější mobil/oblečení atd.

Intelekt: Spíše v pásmu normy.

Rodina: Rodiče ve výchově preferují nadbytek materiálních věcí místo emocionálních vazeb.

Možnosti zvládání agresivity, prevence

- **Přenesení na náhradní objekt či do fantazie** - prostor her, tedy prostor fikčního (symbolického) světa umožňuje pracovat s fantazií, přáními, symboly, příběhy, umožňuje v něm zkoumání a uvědomování si různorodých potřeb a jinak nedostupných obsahů své duševní reality, a nabízí prostor pro zkoumání agrese v bezpečném a ošetřeném rámci a hranicích.
- Naplnění svého cíle adaptivním způsobem: „**Žák, který ovládá a řídí své jednání a chování tak, aby dosáhl pocitu sebeuspokojení a sebeúcty.**“

Doporučená literatura:

ANTIER, E.: *Agresivita dětí*. Praha: Portál, 2004.

FROMM, E.: (2019). *Anatomie lidské destruktivity*. Praha: Portál, 2009.

GODDETOVÁ, E.: *Umění jednat s dospívajícími*. Praha: Portál, 2001.

KOLÁŘ, M.: *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001.

KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J.: *Zlo na každý den - Život s deprivanty I*. Praha: Galén, 2001.

KOUKOLÍK, F., DRTILOVÁ, J.: *Vzpouza deprivantů: nestvůry, nástroje, obrana*. Praha: Galén, 2006.

KYRIACOU, CH.: *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005.

MARTÍNEK, Z.: *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009.

NAKONEČNÝ, M.: *Encyklopedie Obecné psychologie*. Praha: Academia, 1997.

SUCHÝ, A.: *Mediální zlo - mýty a realita: souvislost mezi sledováním televize a agresivitou u dětí*. Praha: Triton, 2007.

ŠIMANOVSKÝ, Z.: *Hry pro zvládání agresivity a neklidu*. Praha: Portál, 2002.

DOPORUČENÉ AKTIVITY

AKTIVITA 1: DYNAMICKÁ SOCIOMETRIE – ŠKÁLA K HODNOTÁM

ČAS: 15 min. **CÍLE:** Účastníci vyjadřují svůj postoj k zadaným hodnotám. **POMŮCKY:** Žádné

POSTUP: Účastníci mají za úkol vyjádřit svůj vztah k daným hodnotám či tématům tak, že se postaví na určité místo prostorové škály. Jako ohraničení škály můžeme použít stěny místnosti. U jedné stěny je 100%, u protější stěny 0%. Mezi těmito dvěma stěnami je možnost se kdekoli v prostoru postavit na takové místo na škále, jehož hodnota popisuje můj vztah k dané věci. Začínáme s věcmi „obyčejnými“ (např. naše škola), postupně zacílíme k tématu (např. násilí) a končíme něčím pozitivním (např. mít někoho blízkého). Říkáme jednotlivá témata, účastníci se postaví na některé místo, a pak vyzveme ke komentářům – Z jakého důvodu stojíte právě tady? Požádáme účastníky, aby se vymezili např. k následujícím tématům a hodnotám. Vždy je doplníme konkrétními otázkami. Například: „Těším se na letošní zimu?“ , „Cítím se v naší škole bezpečně?“

- Letošní zima (jaro, ...)
- Naše škola
- Přátelství
- Násilí
- Umět nesouhlasit s druhými
- Romové
- Fyzická síla
- Naše třída
- Dodržování pravidel
- Pomoc druhým
- Umět říci, že něco nechci
- Mít někoho blízkého

Reflexi provádíme v průběhu aktivity, během komentářů.

AKTIVITA 2: HARRY POTTER

ČAS: 20 min.

CÍLE: Žáci pracují s tématem šikany – jak se asi cítí oběť, co může vést agresory k ubližování, jak lze šikaně bránit.

POMŮCKY: Flipchartový (balicí) papír pro každou skupinu, fixy pro každou skupinu, namnožený text z knihy J. K. Rowlingové („Už to prosím tě schovej,“ ozval se konečně Sirius, „Myslíš, bůhvíjak nejsi vtipný,“ řekla mu chladně. „Nech ho na pokoji!“). ROWLINGOVÁ, Joanne K. *Harry Potter a Fénixův řád*. Praha: Albatros, 2004. s. 594 – 596.

POSTUP: Na začátek přečteme příběh z knihy J. K. Rowlingové Harry Potter a Fénixův řád. K příběhu se budou vázat následující úkoly. Protože někdo může text vnímat lépe vizuálně než sluchem, doporučujeme čtenou pasáž nakopírovat a rozdat žákům, aby ho měli před očima. Žáci pracují ve skupinách (cca 4 – 5 skupin celkem). Jejich úkolem je dát dohromady poster, na kterém budou odpovědi na následující otázky vztahující se k příběhu z Harryho Pottera:

- Jak se asi cítil Snape? Jaké myšlenky se mu honily hlavou?
- Proč to asi James Potter a Sirius Black dělali? Co je k tomu vedlo?
- Jste v Bradavicích. Vidíte, že James Potter a Sirius Black znovu šikanují Snapea. Kolem nikdo není, jen Vy. Co vše byste v té chvíli mohli udělat? Jak byste tomu mohli zabránit?

Po skončení skupinové práce vylepíme postery na jedno místo vedle sebe a společně dáme dohromady, co je v odpovědích na každou otázku společné či podobné. Z odpovědí žáků uvedených na posterech nakonec „vytáhneme“ postupně znaky šikany a označíme je barevně, případně k žakovským výpovědím doplníme vlastní komentáře. V reflexi lze mluvit o tom, co si z příběhu můžeme vzít pro náš život ve třídě. Mluvíme s dětmi o tom, co je šikana, jaké má znaky a jak se projevuje. Zejména zdůrazníme, že jsou chvíle, kdy nemůžeme mlčet, ale nemůžeme se ani agresorům postavit hned, v takových okamžicích by děti měli kontaktovat někoho komu důvěřují (rodiče, učitele, školní psycholožku). Pokud jsou v situaci, kdy se bojí situaci řešit s někým známým, mohou volat také na Linku důvěry a poradit se s odborníkem. Můžeme se žáků ptát, za kým by asi šli a trénovat s nimi, jak by zprávu o šikaně sdělovali. Můžeme je vést k odlišení „žalování“ od „oznámení ubližování (šikany)“. Na závěr doporučujeme ještě otevřít diskusi, jak lze poznat, že se škádlíme a že se již možná jedná o šikanu. Můžeme žáky nechat ve skupinách a požádat je, aby zformulovali odpověď písemně na papír jednoho z nich nebo na velký papír. V následné diskusi je dobré upozornit také na to, že každý má jinou míru citlivosti, co je pro jednoho nevinný žert, může být pro druhého už zraňující. Výstupem z diskuse by pak mělo být jednoznačné poznání, že děláme-li někomu

něco, byť nám samotným to přijde zábavné, ale druhý jasně deklaruje, že se mu to nelíbí, přestaneme. Pokud bychom pokračovali, nejednalo by se už o škádlení, ale o ubližování a šikanu!

AKTIVITA 3: VZTAHY V NAŠÍ TŘÍDĚ

ČAS: 30 min.

CÍLE: Žáci popisují, s čím jsou spokojeni, co se týká vztahů ve třídě, a co by chtěli změnit.

POMŮCKY: Lepící papírky Post-it, flipchartový (balící) papír, fixy.

POSTUP: Každý si může vybrat, zda chce pracovat sám, ve dvojici nebo ve trojici. Jednotlivec, dvojice či trojice napíše na lísteček jednu věc, se kterou jsou spokojeni, která se jim líbí, ze které mají radost, jsou jí nadšeni (připomínáme, že z oblasti třídních mezilidských vztahů). Na druhý lísteček napíše jednu věc, která se týká vztahů ve třídě, a chtěli by ji změnit. V instrukci zdůrazníme, že se budeme zabývat vztahy (tzn. nepíšme, že bychom chtěli nové počítače) a poprosíme o co největší konkrétnost, abychom všichni rozuměli, co autor myslel (např. pokud někdo napíše „chci, abychom na sebe byli hodnější“, ostatní možná nebudou vědět, co mají dělat a jak se chovat, aby byli hodnější). Pokud někdo pracuje sám, napíše za sebe rovněž ty samé dvě věci – jednu, se kterou je spokojený, a jednu, kterou by chtěl změnit. Dvojice a trojice se musí domluvit a zvolit za skupinu pouze jednu věc, se kterou jsou spokojeni, a jednu, kterou by chtěli změnit. Co napíšeme na lístečky, bude zveřejněno. Lektori si potom lístečky vyberou a budou je číst nahlas. Může se stát, že něčemu neporozumí nebo nebudou moci přečíst, proto je možné, že se autorů zeptají, jak to mysleli. Zdůrazníme tedy, že na lísteček mají děti psát jen věci, u kterých jim nevadí mluvit o nich s celou třídou.

Jednotlivé lístečky vybereme a lepíme je na flipchartový (balící) papír, který rozdělíme na dvě poloviny – na jednu polovinu budeme lepit věci, se kterými jsme spokojeni, na druhou věci, které bychom chtěli změnit. Lektor čte jednotlivé věci a lepí je na flipchart, společně se žáky se rozhodnou, které lístečky jsou si podobné, a dají je do skupin. Když jsou všechny lístečky nalepené, každou skupinu ohraničíme – uděláme kolem kruh fixou - a společně s účastníky pro danou skupinu (množinu) lístečků vymyslíme název.

Nyní si dáme přestávku a následuje aktivita na spolupráci celé skupiny. Když mluvíme o věcech, které nám nejsou příjemné, otvíráme pomyslné skříně s kostlivci, což podporuje odstředivé síly ve skupině. Je to jeden z důvodů, proč řadíme uprostřed této práce aktivitu, která je zaměřena na spolupráci celé skupiny při plnění společného úkolu. Aktivita tohoto typu naopak podporuje dostředivé síly a umožňuje skupině prožít společný úspěch. Potom se vrátíme k věcem, které bychom chtěli na vztazích v naší třídě - na tom, jak se k sobě navzájem chováme - změnit. Společně vytvoříme pravidla, která nám pomohou tyto změny uskutečnit.

Pracovní list č. 6 - DRAMATICKÉ HRY VE VÝUCE

Jaký význam má zařazování dramatických her do výuky a proč to je užitečné?

Drama pomáhá žákům v **koncentraci**, která je potřebná k efektivnímu učení. Navíc dává dětem prostor pro méně kontrolovanou činnost, kde se mohou v mezích pravidel „vyřádit“, takže pak budou méně vyrušovat při běžné výuce.

Na rozdíl od ostatních učebních cílů, zde je základním aspektem být člověkem a radost z objevování nových možností, nebo jen prosté sdílení vzájemné blízkosti. Pokud se dítě dokáže prožívat jako **součást skupiny**, dodává mu to pocit vztahové sítě, o níž se může opřít. A dítě, které se ve třídě cítí bezpečně, se lépe učí.

Pár minut dramatických her může udělat **zázraky s unavenými či napjatými dětmi** (i pedagogy).

Propojíme-li probírané učivo se zážitkem (např. scénka podle literární předlohy; společné ztvárnění významné události z dějin), děti si ho mnohem **lépe zapamatují**.

Dramatické hry **rozvívají kreativitu a intuici**, což jsou v 21. století základní dovednosti potřebné k tomu, aby se děti dokázali uplatnit ve světě, který se neustále mění.

Dramatické hry dovolují dětem zapojit emoce a mohou se tak ve škole cítit jako celistvější osobnosti. Učí-li se děti rozumět svému prožívání, mají pocit lepší kontroly nad svým životem a tím **větší motivaci** pro převzetí zodpovědnosti nad svým vzděláváním.

Pokud do třídy potřebujete **začlenit nové příchozí děti**, hry jim pomohou odstranit zábrany vůči nové skupině. Pokud dítě nehovoří česky, můžete využít her bez verbální komunikace. Tak mu umožníte ocitnout se s ostatními na stejné úrovni.

Pravidelným vkládáním oblíbených her můžete ve třídě vytvořit jakési malé **rituály**. Ty dobře slouží k upevňování pocitu, že svět je srozumitelný a má nějaké pevné základy. Nejen v dobách velkých krizí, jako je pandemie, tak můžete dětem pomoci ukotvovat se do světa, což se opět pozitivně odrazí v jejich studijních výsledcích.

Jak začít se vkládáním dramatických her do výuky či třídnických hodin

- ❖ **Začněte tam, kde sami jako učitelé cítíte zaujetí a jistotu.** Například zájem o prosté sdílení fyzického prostoru, radost ze hry, rozvíjení společného příběhu, přehrání učební látky určené k zapamatování.
- ❖ Prostor nastavte podpůrně a nekriticky, tak aby byl vytvořen **bezpečný prostor pro experimentování** (Nikdo se nesmí druhému smát! Naopak je dobré zařadit prvek vzájemného ocenění, co se komu povedlo apod.).
- ❖ Nezapomeňte, že součástí pocitu bezpečí jsou i **jasně stanovená pravidla**, na které se vždy můžete odkázat, aby bylo přehledné, co ještě je dovoleno a co už je za povolenou hranicí.
- ❖ Děti by také měly mít právo říct, že se nějaké aktivity nechtějí účastnit – na rozdíl od běžné výuky by účast na dramatických hrách měla být **dobrovolná**.
- ❖ Můžete dětem dát na výběr (které literární dílo ztvárnit, jakou oblíbenou hru hrát apod.). Jejich **zapojením do rozhodování** jim umožníte zažít pocit moci nad jejich životem. Z pasivních konzumentů vzdělávání z nich tak děláte aktéry zodpovědné za to, jak budou trávit vymezený čas.

Tipy na dramatické hry vhodné do výuky

DOMINOVÁ, Daniela: *Aktivizující metody ve výuce dějepisu*, Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava 2008.

HICKSON, Andy: *Dramatické a akční hry ve výchově, sociální práci a klinické praxi*, Portál, Praha 2000.

KOŽÁTKOVÁ, Soňa a kolektiv: *Vybrané kapitoly z dramatické výchovy*, Karolinum, Praha 1998.

WAY, Brian: *Výchova dramatickou improvizací*, ISV, Praha 1996.

PRAKTICKÁ ČÁST

Jednoduché pohybové hry v prostoru

1/ Hráči hodně rychle chodí po prostoru, tak aby ho celý zaplnili. Když někde vidí prázdné místo, hned se tam vydají. Pohyb se nesmí zastavit, pokud k tomu nedá učitel pokyn. Na smluvený signál (zazvonění zvonečkem či nějaké smluvené slovo) naopak musí všichni zastavit naráz. A pak se na stejný signál znovu rozpohybují.

2/ Na molekuly: Děti se pohybují po prostoru jako v předchozí verzi, ale na smluvený signál musí udělat skupinku o tolika lidech, kolik vyučující řekne. Kdo se do žádné skupinky nevejde, tak vypadává za hry a sedí stranou, dokud v místnosti nezůstanou poslední dva hráči. V hodinách chemie lze děti třeba rozdělit na vodíky a kyslíky a nechat je vytvářet molekuly vody. V zeměpisu si lze vylosovat různé země a pak hledat ty, které s vámi sousedí v atlase.

3/ Všichni se pohybují po prostoru a na zadaný signál pak vytvoří sochu či sousoší na zadané téma (kámen, strom, král na trůnu, lovec). Téma se může dotýkat probírané látky, děti si ji pak spojí s nějakým smyslovým vjemem. Čím starší děti, tím abstraktnější téma lze zvolit.

Hra na tělo

(lze využít také v hodinách cizího jazyka na procvičení slovíček označujících části lidského těla)

Děti se rozdělí do dvojic. Učitel vyvolává názvy různých částí těla a děti se tou částí těla musí druhého co nejrychleji dotknout (tedy např. chodidlem na chodidlo, hlavou na hlavu, dlaní na dlaň), ale zároveň musí dávat pozor, aby druhého nezranili. Můžete pracovat s různými variantami hry, děti se třeba naopak musí pohybovat pomalu jako želvy, každému ve dvojici zadáte jinou část těla nebo místo dvojic budou trojice apod.

Tlumočník

(vhodné i do hodin cizích jazyků)

Každý si najde partnera a společně s ním vyhledá v místnosti prostor, kde budou co nejdále od ostatních. Jeden z dvojice bude partnerovi vyprávět nějakou příhodu, která se mu stala. Partner v roli tlumočníka naslouchá a poté může vypravěči položit jakoukoliv otázku související s jeho příběhem. Po nějaké době (5-15 minut dle stáří dětí) se všichni sejdou. Nyní je řada na tlumočnicích, aby skupině převyprávěli příběh, který slyšely. Druhý z dvojice pak řekne, jestli mu přijde, že byl příběh přetlumočen skutečně tak, jak se odehrál, nebo něco chybí.

Propojení poznávání světa s fyzickým prožitkem

(lze dobře zařadit i do hodin biologie)

Pomůcky: kartičky s názvy zvířat či s obrázky zvířat podle počtu dětí ve skupině (například máme-li skupinu dvaceti dětí, budeme mít od každého druhu kartiček 5 zvířat, tak aby nakonec vznikly 4 skupiny). Příklady zvířat: menším dětem je dobré dát zvířata, která znají z denní zkušenosti (kočka, pes, morče, slepice, kráva, želva, užovka,...), naopak starším dětem zvířata cizokrajná (lev, pštros, gorila, želva, slon, surikata, hroznýš,...).

Děti si jednotlivě vylosují kartičku a dostanou zadání, že mají chvíli na to, aby si představily, jak se dané zvíře pohybuje a jaké má zvyklosti (doporučujeme se zaměřit výhradně na nonverbální signály, ale chcete-li děti nechat vyřadit, mohou posléze přidat i zvuky, které zvířata vydávají). Pak dostanou pokyn, že mají zvíře začít nonverbálně předvádět a podle toho se sdružit do skupinek. (Zdůrazníme, že jejich pohyb musí být bezpečný – tj. jasně vymezíme, co se smí a co ne – např. vše se musí odehrávat na podlaze, nesmí se lézt po zdech, skákat.) Až se děti najdou, tak jako skupina dostanou za úkol najít jeden výraz, který jim přijde pro zvíře nejcharakterističtější a předvést ho společně ostatním skupinám. Ostatní skupiny pak mají za úkol hádat, o jaké zvíře se jedná. Máte-li čas, můžete přehrát dětem video toho, jak se každé zvíře pohybuje, a skupiny podle něj mohou svůj výraz ještě vylepšit.

Díky této hře zapojíte těla dětí, rozhýbáte se, zkoumáte učivo více smysly a rozvíjíte schopnost spolupráce dětí.

Pracovní list č. 7 - PSYCHOHYGIENA

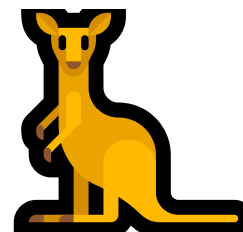
VYHOŘENÍ V UČITELSKÉ PROFESI A JEHO PREVENCE

Jak poznat nastupující vyhoření?

cítíte se fyzicky špatně (vyčerpanost, bolest hlavy, žaludku nebo zad)	cítíte se od druhých vzdáleni, jakoby za sklem
jste neustále ve špatné náladě	vaše reakce na druhé nejsou tak citlivé jako dřív
necítíte ze své práce uspokojení	máte tendenci vnímat žáky jako „špatný materiál“
nejste příliš schopni reagovat na nové a náročné situace	plnění běžných úkolů vám trvá mnohem déle než dříve
nejste schopni efektivně komunikovat s žáky a s kolegy	kvalita vaší výuky je horší než dříve
dostáváte se často do konfliktů či nedorozumění	nemáte chuť získávat nové profesní poznatky, číst odborné knihy či chodit na školení

Co lze proti vyhoření dělat? Obecné preventivní faktory:

- o příznivé pracovní podmínky
 - o příznivé osobnostní charakteristiky
 - o zdroje energie a relaxace v soukromém životě
 - o vysoká profesní kompetence a self-efficacy
 - o pozitivní strategie zvládnání stresu
 - o efektivní práce s hranicemi

7 praktických postupů zvládnání stresu:

VYTVOŘME SI POŘADÍ DŮLEŽITOSTI	VYHNĚME SE STRESU	NAUČME SE „VYPNOUT“	POHYBUJME SE, CVIČME	PEČUJME O VZTAHY	DBEJME NA SPRÁVNOU VÝŽIVU	NAUČME SE RELAXOVAT

Zdroj a další info: ucitelskevyhozeni.cz

Profesní deník pedagoga

DENNÍ ZÁZNAMY

SEBEREFLEXIVNÍ OKO – vytvářejme si oko, které je láskyplné a laskavé; oko schopné otevřeně vidět, co funguje i co nefunguje; oko hravé; oko realistické vůči všemu, co změnit můžeme a s čím se musíme smířit; oko – okno do srdce.

RANNÍ MAPOVÁNÍ TERÉNU

Jak se dnes ráno *cítím*?
Čeká mě něco, na co se
opravdu *těším*?
Čeká mě něco, čeho se
vyloženě *obávám*?
Jak se na oboje
připravuji?

Cítím se ve škole *dobře a bezpečně*?
Mám pocit, že děti *překračují* mé *hranice*?

Znám aktuální *životní situaci* žáků ve své třídě?
Vytvářím *prostor* (společně/individuálně), kde
bychom se lidsky vyladili, vzájemně se otevřeli,
svěřili?

Cítí se děti v *mých hodinách bezpečně*?
Nebojí se žáci *vystupovat* před ostatními?
Respektují se navzájem?

MOJE VZTEKLÁ / RADOSTNÁ STRÁNKA

(lze napsat kdykoliv během dne)

Napišu si *bez obalu*, co *právě cítím*.
Pomůže mi, když vyjádřím *autentické emoce*?
Zaznamenám si stejně pečlivě i *pozitivní emoce*?
Nevšímám si *více* těch *negativních*?

POLEDNÍ ZASTAVENÍ (na 5 minut)

Co jde *dobře*?
Proč?

Co jde *špatně*? Proč?
Co udělám ve *zbytku dne*, aby to šlo
lépe?

Čím si dnes udělám *radost*?

VEČERNÍ ZASTAVENÍ

Co *mi den přinesl dobrého*, co si s sebou chci
odnést *domů*? Co z toho byl *důsledek* *mojí snahy*
a co mi „*jen tak spadlo do náruče*“?

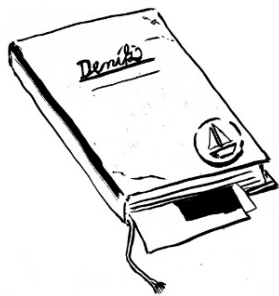
Co *mi den přinesl těžkého*? Dokážu to *nechat* za
dveřmi *školy* (či *naopak domova*)?

Cítím se *dobře ve svém těle*? Cítím *napětí* nebo
dokonce *bolest*? *Není to důsledek* *prožitých*
emocí? *Opakuje se to*?

Jaké *možné způsoby*
řešení mě *napadají*?
(*rozhovor s někým* /
změna očekávání /
odpuštění sobě či
druhému apod.)

Co *nového* o *sobě* /
o *dětech* / o *světě*
jsem se *dozvěděl*?

Profesní deník pedagoga

PŘÍLEŽITOSTNÉ ZÁZNAMY

KOMPAS

aneb k jakému cíli mířím

Jaký *smysl* sleduji svojí pedagogickou praxí?
Co chci svým studentům předat a proč?
Jakou roli v mém životě mají *vztahy* se studenty a vztahy s ostatními učiteli? Je pro mne důležité, aby každý student zažil pocit *ocenění a přijetí*?

Mám od studentů dostatečnou *zpětnou vazbu*?

Jak bych *sám sebe* jako učitele viděl (hodnotil) ve svých studentských letech?

Zcela konkrétně:
Co si přeji s třídou udělat

- za tento půlrok?
- za tento měsíc?
- za tento týden?

JÁ NA CESTĚ

Co mě na mé práci *uspokojuje*?

V čem jsem *dobrý/á*?

Kde jsem si naopak *nejistý/á*?

Co mi vyloženě *nejde*?

Jaký postoj k tomu zaujímám?

Co mě *trápí*?

Mám teď sílu to změnit?

Je *má vnitřní lod'* naložena tak, že se mi dobře pluje, nebo toho mám naloženo moc a klesám pod čáru ponoru?

Hlídám si *zásobu energie* na cestu? Jsem si dobře vědom/a toho, kde mohu čerpat energii a kde jí naopak vydávám?

Mám v někom *oporu*, nebo vím, u koho ji najdu?

Jsem sám/sama někomu *oporou*?

Daří se mi *vyvažovat energii*, kterou vkládám do práce, a tu, kterou věnuji svému osobnímu životu?

ČTYŘLÍSTEK KOMPETENCÍ PRO DEMOKRATICKOU KULTURU

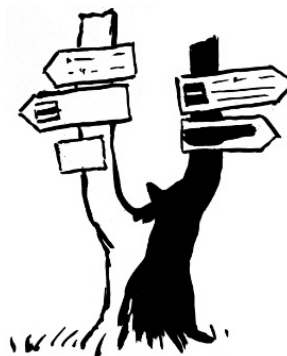
*HODNOTY
POSTOJE
DOVEDNOSTI
ZNALOSTI*

Ve kterých jsem silný / slabý?
Ve kterých jsou silní / slabí žáci?
Kterým jsme se věnovali doteď?
Na které se zaměříme dál?

ROZCESTNÍK

Co *nového* mě inspirovalo (například na kurzu) a chci to vyzkoušet ve výuce?
Kdy s tím začnu?

Čemu jsem se naučil ze *svých chyb*?
Jak to využiji?

POZNÁMKY K JEDNOTLIVCŮM A UDÁLOSTEM, KTERÉ JE DOBRÉ MÍT NA PAMĚTI:

ŽÁCI / STUDENTI

RODIČE ŽÁKŮ / STUDENTŮ

KOLEGOVÉ A VEDENÍ

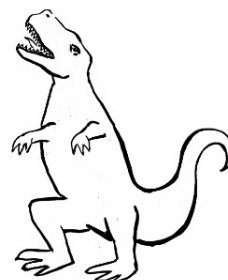
KOMUNITA
(čtvrť, obec, stát)

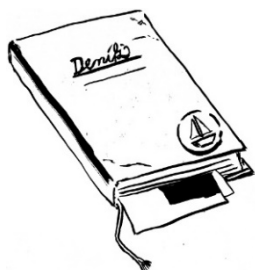

Profesní deník pedagoga

DENNÍ ZÁZNAMY

datum

Profesní deník pedagoga

PŘÍLEŽITOSTNÉ ZÁZNAMY

datum

STUDENTI

RODIČE

KOLEGOVÉ

KOMUNITA